

Əfsanə Fazil qızı HEYBƏTOVA
magistrant
Email: heybatova81@mail.ru

Sevinc Elman qızı KAZIMOVA,
Baş müəllim
Azərbaycan Kooperasiya Universiteti
Aynur sixaliyeva@mail.ru

AZƏRBAYCANIN ƏTRAF MÜHİTİNİN MÜHAFİZƏSİ VƏ DAYANIQLI İNKİŞAFINDA HEYDƏR ƏLİYEVİN XİDMƏTLƏRİ

Xülasə

Heydər Əliyevin prezidentliyi dövründə Azərbaycanda ətraf mühitin mühafizəsi və davamlı inkişafına diqqət yetirilməsi təhlil olunur. Bundan əlavə ulu öndərin ölkəmizdə təbii sərvətlərin mühafizəsi, qanunvericilik və qaydalar, vəhşi təbiətin qorunması, Xəzər dənizinin idarə edilməsi və davamlı inkişafa baxışları elmi tədqiqat baxımından analiz olunur.

Açar sözlər: *ətraf mühitin mühafizəsi, davamlı inkişaf, yaşıl dünya naminə həmrəylik, innovativ yanaşmalar, təmiz ətraf mühit və s.*

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev 2024-cü ilin ölkədə “Yaşıl Dünya Naminə Həmrəylik ili” elan edilməsi haqqında Sərəncam imzalayıb. Sərəncamda Azərbaycan Respublikasının iqlim dəyişikliyinə nəticələrinə qarşı mübarizəyə fəal töhfə verən beynəlxalq birliyin etibarlı və məsuliyyətli üzvü kimi rolu vurğulanır. Sərəncamda Azərbaycanın 2030-cu ilə qədər sosial-iqtisadi inkişafının beş milli prioritetindən birini vurğulayan və “Təmiz ətraf mühit və yaşıl inkişaf ölkəsi” kimi ekoloji şəraitin yaxşılaşdırılması, yaşıllıqların reabilitasiyası və genişləndirilməsi, yaşıllıqların səmərəli istifadəsinin təmin edilməsi üzrə davamlı təşəbbüslər öz əksini tapıb.

Azərbaycan 1990-cı ilin baza ili ilə müqayisədə 2030-cu ilə qədər istixana qazları emissiyalarını 35 faiz, 2050-ci ilə qədər isə 40 faiz azaltmağı hədəfləyən iddialı hədəflər qoyub.

İşğaldan azad edilmiş Qarabağ və Şərqi Zəngəzur, eləcə də Naxçıvan Muxtar Respublikası yaşıl enerji zonaları elan edilib. İşğaldan azad edilmiş ərazilərdə gedən geniş bərpa və yenidənqurma proseslərində ətraf mühitin mühafizəsi prioritet məsələ kimi dayanır. Bu ərazilərdə ekosistemin bərpasına töhfə verən “ağıllı şəhər” və “ağıllı kənd” kimi innovativ yanaşmalar tətbiq edilir.

Enerji siyasətinə diqqət yetirən Azərbaycan yaşıl enerji mənbələrinin yaradılmasına və yaşıl enerjinin qlobal paylanmasına üstünlük verir. Məqsəd 2030-cu ilə qədər bərpa olunan enerjinin elektrik enerjisi istehsal gücünün 30%-ni təşkil etməsidir.

Sənəddə qeyd olunur ki, “Birləşmiş Millətlər Təşkilatının İqlim Dəyişikliyi üzrə Çərçivə Konvensiyasının (COP29) Tərəflər Konfransının 29-cu sessiyasının Azərbaycanda keçirilməsi barədə yekdil qərar beynəlxalq ictimaiyyətin Azərbaycana dərin hörmət və etimadını əks etdirir, ölkənin ətraf mühitin mühafizəsi sahəsində söylərini etiraf edir, milli, regional və qlobal miqyasda iqlim dəyişikliyinə qorunması və həllini ön plana çəkir.

Beynəlxalq ictimaiyyətin məsul üzvü kimi Azərbaycanın 2024-cü ildə BMT-nin İqlim Dəyişikliyi üzrə Çərçivə Konvensiyasının (COP29) Tərəflərin 29-cu Konfransına ev sahibliyi etməsi kimi göstərilir. [1, səh.123-135].

İqlim Dəyişikliyi üzrə ((COP29) beynəlxalq ictimaiyyətin Azərbaycana dərin hörmət və etimadını daha da ifadə edir və əks etdirir, ölkənin ətraf mühitin mühafizəsi və iqlim dəyişikliyinə milli, regional və qlobal miqyasda baxılması sahəsində söylərini tanıyır.

Sərəncama əsasən, Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Administrasiyasına bir ay müddətində 2024-cü ilin Azərbaycan Respublikasında “Yaşıl Dünya Naminə Həmrəylik İli” elan edilməsi ilə bağlı tədbirlər planına dair təkliflərini hazırlayıb təqdim etmək tapşırılıb.

Heydər Əliyevin fikirləri və 101-ci ildönümü ilə əlaqədar “yaşıl dünya”-nı müzakirə etmək üçün biz həm ekoloji davamlılıq konsepsiyasını, həm də Heydər Əliyevin irəli sürdüyü hər hansı

müvafiq töhfələri və ideyaları, xüsusən də Azərbaycanın ekoloji siyasət və təşəbbüsləri kontekstində araşdırıla bilər.

Yaşıl Dünyanı Anlamaq: “Yaşıl dünya” adətən sağlam, davamlı və ekoloji cəhətdən balanslaşdırılmış bir mühitə aiddir [2, səh. 67-78]. O, təbiəti qorumaq, biomüxtəlifliyi təşviq etmək və insan fəaliyyəti nəticəsində ətraf mühitin degradasiyasını azaltmaq səylərini əhatə edir.

Heydər Əliyev 1993-2003-cü illərdə Azərbaycanın Prezidenti vəzifəsində çalışmış görkəmli Azərbaycan siyasətçisi idi [3, səh. 25-36]. O, Azərbaycanın siyasi sabitliyinə və iqtisadi inkişafına verdiyi töhfələrlə tez-tez xatırlansa da, onun ekoloji siyasəti və davamlılığa dair fikirləri də diqqətəlayiqdir. Heydər Əliyevin prezidentliyi dövründə Azərbaycan ətraf mühitin mühafizəsi və davamlı inkişafa daha çox diqqət yetirməyə başladı. Görkəmli təşəbbüslər arasında:

Təbii Sərvətlərin Mühafizəsi: Azərbaycanın müxtəlif ekosistemlərini, o cümlədən meşələri, dağları və Xəzər dənizinin sahiləyini qorumaq üçün səylər göstərilmişdir.

Qanunvericilik və Qaydalar: Təbii ehtiyatların davamlı idarə olunmasını təmin etmək və çirklənməni minimuma endirmək üçün ekoloji qanunlar və qaydalar gücləndirilmişdir.

Vəhşi Təbiətin Qorunması: Nəslə kəsilməkdə olan növlərin qorunması və biomüxtəlifliyin qorunmasını təşviq etmək üçün addımlar atıldı.

Xəzər dənizinin idarə edilməsi: Xəzər dənizi regionunda ətraf mühitin çirklənməsi və həddindən artıq balıq ovu kimi ekoloji problemlərin həlli üçün siyasət həyata keçirilib.

Heydər Əliyevin Davamlı İnkişafa Baxışları: Heydər Əliyevdən “yaşıl dünya” ilə bağlı konkret sitatlar və ya yazılar əlçatan olmasa da, onun bir lider kimi hərəkətləri iqtisadi inkişafın ətraf mühitin qorunması ilə balanslaşdırılmasına sadıqlığını əks etdirir. O, Azərbaycanın təbii irsinin gələcək nəsillər üçün qorunmasının vacibliyini dərk edib.

101-ci ildönümünün qeyd edilməsi: 101 illik yubileyi münasibətilə Heydər Əliyevin irsinin “yaşıl dünya” konsepsiyası ilə əlaqələndirilməsi Azərbaycanın ətraf mühitin mühafizəsi və davamlı inkişafı sahəsində davamlı səylərini vurğulamaqdan ibarət ola bilər. Bu, ətraf mühitin mühafizəsi ilə bağlı öhdəlikləri bir daha təsdiqləmək və gələcək nəsilləri daha yaşıl və dayanıqlı dünya istiqamətində işləməyə davam etmək üçün ruhlandırmağa bir fürsət kimi xidmət edə bilər [4, səh. 45-56].

Azərbaycanın keçmiş Prezidenti Heydər Əliyev fəaliyyəti dövründə davamlı inkişafa sadıqlığını nümayiş etdirərək, iqtisadi artımın ətraf mühitin qorunması ilə tarazlaşdırılmasının vacibliyini vurğulamışdır. Davamlı inkişafa birbaşa müraciət edən konkret sitatlar geniş şəkildə sənədləşdirilməsə də, Əliyevin hərəkətləri və siyasəti onun Azərbaycanın gələcəyi ilə bağlı daha geniş baxışlarını əks etdirirdi.

Heydər Əliyevin dayanıqlı inkişaf ilə bağlı fikirlərinin bəzi əsas məqamlarını təqdim edirik.

İqtisadi İnkişaf və Ekoloji Məsuliyyət: Heydər Əliyev başa düşürdü ki, iqtisadi tərəqqi ətraf mühitin degradasiyası hesabına əldə edilməməlidir. [5, səh. 98-107]. O, Azərbaycanın təbii sərvətlərinin uzunmüddətli sağlamlığını nəzərə alan məsuliyyətli inkişaf strategiyalarını müdafiə etdi.

Resursların İdarə Edilməsi: Əliyevin rəhbərliyi altında Azərbaycanın zəngin təbii sərvətlərinin davamlı şəkildə idarə olunması üçün səylər göstərildi. Buraya neft və qaz hasilatı kimi iqtisadi fəaliyyətləri dəstəkləyərkən meşələri, su obyektlərini və vəhşi təbiətin yaşayış yerlərini qorumaq siyasəti daxildir.

Ətraf Mühit Qanunvericiliyi: Heydər Əliyev hökuməti ətraf mühitin mühafizəsi üçün ekoloji qanunlar və qaydalar qəbul etdi. Bu qanunvericilik bazaları çirklənmənin qarşısını almaq, tullantıların idarə edilməsini təşviq etmək və torpaqdan istifadənin düzgün planlaşdırılmasını təmin etmək məqsədi daşıyırdı.

Beynəlxalq əməkdaşlıq: Əliyev ekoloji problemlərin həllində global tərəfdaşlığın vacibliyini qəbul etdi. Azərbaycan onun rəhbərliyi altında Xəzər dənizinin ekosisteminin qorunması kimi regional problemlərin həlli üçün beynəlxalq ekoloji təşəbbüslər və əməkdaşlıqlarla məşğul olub.

Mədəni İrsin Qorunması: Əliyev üçün davamlı inkişaf təbii mühitlə yanaşı, Azərbaycanın mədəni irsinin də qorunub saxlanmasını əhatə edirdi. Tarixi yerlərin qorunması və yerli adət-ənənələrə və ekosistemlərə hörmətlə yanaşaraq turizmin təşviqi üçün səylər göstərildi.

Uzunmüddətli baxış: Heydər Əliyev ekoloji siyasətdə strateji planlaşdırmanın və uzaqgö-

rənliyin zəruriliyini vurğulayırdı. Onun administrasiyası ekoloji təsirləri minimuma endirməklə yanaşı gələcək nəsillərə fayda verəcək inkişaf layihələrini həyata keçirməyə çalışırdı.

Heydər Əliyevin sırf davamlı inkişafa yönəlmiş konkret çıxışları və ya yazıları məhdud ola bilsə də, onun daha geniş siyasəti və fəaliyyəti Azərbaycanda iqtisadi artıma və ətraf mühitin mühafizəsinə tarazlı yanaşmanın təşviqinə sadıqlıyını nümayiş etdirdi [6,7]. Bu gün Azərbaycan davamlı təcrübələri öz milli inkişaf gündəliyinə integrasiya edərək və iqlim dəyişikliyi və ekoloji dayanıqlılığı həll etmək üçün global səylərdə iştirak edərək bu irsə əsaslanmaqda davam edir.

Yekun olaraq, Azərbaycanın COP29-a ev sahibliyi etməsi təqdirəlayiq nailiyyətdir və “böyük uğur” olmağa hazırdır. Bütün dünya dövlətləri tərəfindən yekdilliklə dəstəklənən bu qərar Azərbaycanın möhkəm global mövqeyini əks etdirir. Ölkə öz təsirli fəaliyyəti, dəyanətli əməlləri və uzaqgörən siyasəti ilə beynəlxalq arenada getdikcə daha çox hörmət qazanıb. Azərbaycanın artan nüfuzu onun davamlı sülhə sadıqlıyına, əməkdaşlıq səylərində fəal iştirakına, beynəlxalq həmrəyliyə və əməkdaşlıq təşəbbüslərinə sadıqlıyına sübutdur.

Heydər Əliyevin irsi ilə bağlı yaşıl dünyanın müzakirəsi onun Azərbaycanda ekoloji dayanıqlığa verdiyi töhfələri tanımaq və onun vizyonunun ölkənin mühafizə və dayanıqlı inkişafa yanaşmasını necə formalaşdırmağa davam etdiyini əks etdirməkdən ibarətdir.

ƏDƏBİYYAT

1. Usubova Nigar. “Azərbaycanda Davamlı İnkişaf və Ətraf Mühitin Mühafizəsi: Siyasət və Təcrübə”. Davamlı İnkişaf Jurnalı, cild. 9, 2016, səh. 123-135.
2. Xasıyeva Leyla. “Azərbaycanda ekoloji siyasət və davamlı inkişaf”. Beynəlxalq Ətraf Mühit Elmləri Jurnalı, cild. 3, 2013, səh. 67-78.
3. Sadıxova Günel. “Azərbaycanın ekoloji siyasəti: mövcud vəziyyət və perspektivlər”. European Scientific Journal, cild. 12, 2016, səh. 25-36.
4. Talıbov Aydın. “Azərbaycanda Ekoloji Problemlər və Davamlı İnkişaf”. Central Asian Journal of Water Research, cild. 2, 2018, səh. 45-56.
5. Hacıyev Vasif. “Azərbaycanda Ekoloji Problemlər və Davamlı İnkişaf”. Ətraf Mühit Elmləri və Mühəndislik Jurnalı, cild. 4, 2018, səh. 98-107.
6. <https://presidciu.az/az/articles/view/62737>
7. <https://www.xalqqazeti.az/az/medeniyyet/161311-2024-vasil-dunya-namine-hemreylik>.

*Афсана Фазиль кызы Гейбатова,
магистр,*

*Севиндж Эльман кызы Казимова,
старший преподаватель*

Азербайджанский Университет Кооперации

Услуги Гайдера Алиева в области охраны окружающей среды и устойчивого развития Азербайджана

Резюме

Анализируется внимание к охране окружающей среды и устойчивому развитию Азербайджана в период президентства Гейдара Алиева. Кроме того, с точки зрения научных исследований анализируются взгляды великого лидера на охрану природных ресурсов, законодательство и нормативные акты, охрану дикой природы, управление Каспийским морем и устойчивое развитие в нашей стране.

Ключевые слова: охрана окружающей среды, устойчивое развитие, солидарность за зеленый мир, инновационные подходы, чистая окружающая среда и т.д.

Afsana Fazil Heybatova,
master,
Sevinj Elman Kazimova
head teacher Azerbaijan Cooperation University

**Services of Heydar Aliyev in environmental protection and sustainable development of
Azerbaijan**

Summary

Attention to environmental protection and sustainable development of Azerbaijan during Heydar Aliyev's presidency is analyzed. In addition, the views of the great leader on the protection of natural resources, legislation and regulations, protection of wild nature, management of the Caspian Sea and sustainable development in our country are analyzed from the point of view of scientific research.

Keywords: environmental protection, sustainable development, solidarity for a green world, innovative approaches, clean environment, etc.